

Ko 'etau fa'unga ki he mo'ui lelei mo e ngaahi faingata'a'ia

Ngaahi sevesi ma'á e kakai faingata'a'ia (disabled people)

Kuo 'ikai faitatau 'a e fakahoko fatongia 'a 'etau fa'unga ki he mo'ui lelei 'i hono fakaai atu 'o e Disability Support Services (DSS) pe tu'unga lelei 'o e tauhi fakafaito'ó mo hono ma'u 'o ha ngaahi ola 'oku vahevahe taau ma'á e komiuniti 'o e kakai faingata'a'ia.

Ko e hā 'a e me'a 'oku liliu? Ko e hā hono 'uhingá?

'E hoko 'a e nga'unu atu ko ia meí he ngaahi Poate Fakavahe ki he Mo'ui Lelei 'e 20 ki ha fa'unga fakafonua pē 'e taha ki he mo'ui lelei mo e faingata'a'ia, ke toe lelei ange ai 'a e tu'unga mo e faitatau 'o e tauhi 'oku 'oatu ma'á e kakai faingata'a'ia.

'E tokoni foki ha kupu fakafekau'aki fakafonua ke fakapapau'i 'oku fe'inasi'aki 'a e ngaahi komiuniti kotoa pē 'o e kakai faingata'a'ia 'i he ngaahi founa ngāue lelei tahá, pea 'oku 'ikai fetō'aki 'a e tauhi 'o fakatefito 'i he feitu'u 'okú te nofo aí.

'E kei hoko pē 'a e Disability Strategy (Palani Fakataumu'a-Pau ki he Ngaahi Faingata'a'ia) ko e makatuliki ia 'o 'etau fa'unga ki he mo'ui lelei, pea te ne tataki 'a e Potungāue Mo'uí, Māori Health Authority (Ma'u Mafai ki he Mo'ui Lelei 'a e Kakai Mauli) mo e Health New Zealand (Va'a Ngāue 'a Nu'u Sila ki he Mo'ui Lelei) 'i hono fakahoko atu 'o ha ngaahi ola lelei ange ma'á e ngaahi komiuniti 'o e kakai faingata'a'ia.

'Oku te'eki ai ke faitu'utu'uni 'a e Pule'angá fekau'aki mo e kaha'u 'o e DSS hili hano ma'u mai 'o ha ngaahi fokotu'u fakakaukau meí he komiuniti 'o e kakai faingata'a'ia 'i he Health and Disability System Review (Toe Vakai'i 'o e Fa'unga ki he Mo'ui Lelei mo e Ngaahi Faingata'a'ia). 'E tuku mai 'e he Potungāue Mo'uí mo e Potungāue ki he Fakalalakaka ki he Ngaahi Me'a Fakasōsialé ha fale'i ki he kaha'u 'o e DSS 'i he kongá ki mui 'o e ta'u ní. Ko e fale'i ko iá 'e muimui mai ia 'i ha ngāue lahi ange 'e fakahoko fakataha mo e komiuniti 'o e kakai faingata'a'ia 'o makatu'unga 'i he ngaahi tefito'i fakakaukau 'o e Enabling Good Lives (Fakamalava 'o ha Ngaahi Mo'ui 'oku Lelei) pea mo e fale'i na'e fo'u ko ha kongá ia 'o e vakai'i fakalūkufua fakapule'anga 'o e DSS.

‘E fōtunga fēfē ia ‘i he kaha‘u?

‘E ma‘u atu ha ngaahi sēvesi fuofua tauhi mo ha tauhi ‘i he komiunitií ‘i he kotoa ‘o Nu‘u Silá, ‘a ia kuo fo‘u ke toe lahi ange ‘a hono fakakau mai ki ai ‘o e kakai faingata‘a‘iá.

‘E hoko ha toe mālohi ange ‘a e le‘o ‘o kinautolu ‘oku nau faka‘aonga‘i ‘a e ngaahi sēvesi tauhi, ‘i hono fo‘u mo palani ‘o e ngaahi sēvesi fakafeitu‘ú, ke ‘oatu ai ki he kakai faingata‘a‘iá ha ngaahi faingamālie ke nau fakafuo ai ‘a e ngaahi sēvesí ke toe hoa ange mo ‘enau ngaahi fiema‘ú pea tokoni ai ke nau nofo mo‘ui lelei ‘i he komiunitií. Ko hono fakafekau‘aki mo hono fetuiaki ‘o e ngaahi sēvesi ki he fuofua tauhi mo e tauhi ‘i he komiunitií ‘e toe mā‘opo‘opo ange ai ‘a e tauhi, fakasi‘isi‘i ange ai ‘a e fekolosi‘akí, pea mo fakapapau‘i ai ‘oku toe mahino lelei ange ki he kau fakahoko tauhi ‘o e ngaahi fiema‘u ‘a kinautolu ‘oku nau faka‘aonga‘i ‘a e ngaahi sēvesi tauhi.

‘E fokotu‘u ‘e he Health NZ ha ngaahi faingamālie ke ne taukave fakafonua atu ai ke fakapapau‘i ‘oku ho‘ata atu ‘a e ngaahi faka‘ānaua mo e ngaahi fiema‘u kehekehe ‘a e kakai faingata‘a‘iá ‘i he ngaahi founga ngāue ‘oku lelei tahá pea ‘i hono fokotu‘utu‘u ‘o e ngaahi sēvesí.

‘I he taimi ‘oku fiema‘u ai ha ngaahi tokoni mataotao angé, ‘e ma‘u atu ‘e he kakai faingata‘a‘iá ha tauhi fakafalemahaki mo mataotao mātu‘aki tu‘unga lelei ‘o tatau ai pē pe ko e fē ‘a e tapa ‘o Nu‘u Sila ‘oku nau nofo aí.

Ko e hā ‘a e me‘a ‘oku hoko mai ‘i heni?

‘I he ngaahi māhina ka hoko maí, ‘e ‘i ai ‘a e ngaahi faingamālie ke fai ai hano takiekina ‘o e ngaahi fakaikiiki ki he founga ‘e ngāue ai ‘a ‘etau fa‘unga ki he mo‘ui lelei ‘i he kaha‘ú, ‘o kau ai ‘a e lava ke mau fakapapau‘i ‘oku ngāue ‘a e Health NZ ke kei hokohoko atu ‘a hono fakalelei‘i ‘o e tuunga lelei mo e faitatau ‘a e tauhi, ma‘á e kakai faingata‘a‘ia ‘i he kotoa ‘o ‘etau fa‘unga ki he mo‘ui lelei.

Hangē ko ia kuo fakatokanga‘i ‘i ‘olungá, ‘e fakahoko ha ngaahi faitu‘utu‘uni lahi ange felāve‘i mo e kaha‘u ‘o e DSS ‘i he‘ene a‘u ki he faka‘osinga ‘o e 2021.

Fie ‘ilo ki ha fakamatala lahi ange?

‘Oku ‘i ai ha fakamatala lahi ange felāve‘i mo e ngāue mo e fakalakalaka ‘oku hoko ‘i he ngaahi liliu ki he fa‘unga ngāue ki he mo‘ui lelei ‘i he uepisaiti ‘a e DPMC ‘i he malumalu ‘o e ngāue ‘a e Transition Unit:

www.dPMC.govt.nz/our-business-units/transition-unit.